

מתחילים במסע

לא מכבר רואיין בעיתון הבריטי 'הטיימס' אחד האישים הבולטים בקהילה היהודית שם לרגל יום הולדתו ה-92. המראיין אמר, "רוב האנשים שמגיעים לגיל 92 מתחילים לחשוב על האטת הקצב. נראה שאתה דווקא מאיץ. מדוע?" וכך השיב חתן יום ההולדת: "כשאתה נעשה בן 92 אתה רואה את הדלת מתחילה להיסגר. ולי יש כל כך הרבה מה לעשות לפני שהדלת נסגרת. לכן, ככל שאני מזדקן כך אני צריך לעבוד קשה יותר".

משהו מעין קורה לאברהם בפרשתנו. שרה, בת לוייתו בכל מסעות חייו, מתה. הוא בן 137. הוא מתאבל על שרה – ומיד מתחיל לפעול. הוא פותח במשא ומתן פרטני לרכישת חלקת קרקע לקבורתה.

מתברר שהמשימה איננה פשוטה. הוא מודה באוזני המקומיים, בני חת, כי "גַר וְתוֹשֵׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם" – כלומר שהוא יודע שאין לו זכות לקנות מהם קרקע. לשם כך עליו להשיג מהם רישיון מיוחד. בני חת מנסים בנימוס אך בתקיפות להניאו מן העסקה. הוא אינו צריך לרכוש חלקה, שכן הוא מוזמן לקבור את שרה בחלקתו של כל אחד מהם: "אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת קִבְרוֹ לֹא יִכְלֶה מִמֶּךָּ מִקְבֵּר מֵתֶךָ". מנומס כמותם, אך עיקש לא פחות, אברהם מבהיר להם שהוא נחוש בדעתו לקנות קרקע. בסופו של

שיג ושיח - הרב יונתן זקס

המשא ומתן הוא אף משלם מחיר מופקע, ארבע מאות שקלי כסף (בראשית כג, ג-כ).

ניכר שקניית שדה המכפלה היא מאורע רב חשיבות, שכן התורה מתעדת אותו בפירוט גדול ובעזרת מינוח משפטי מובהק – לא רק כאן, אלא בשלושה מקומות נוספים בהמשך ספר בראשית, ותמיד בנימה פורמלית.¹ הנה למשל אחד מהם – בפי יעקב, המדבר אל בניו מעל ערש דווי:

קִבְרוּ אֹתִי אֶל אֲבֹתֵי, אֶל הַמַּעֲרָה אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה עֶפְרָן הַחֲתִי. בַּמַּעֲרָה אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן, אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹרָהם אֶת הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרָן הַחֲתִי לְאַחֲזַת קִבְרִי. שָׁמָּה קִבְרוּ אֶת אֲבֹרָהם וְאֵת שָׂרָה אֲשֶׁתִּי, שָׁמָּה קִבְרוּ אֶת יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה אֲשֶׁתִּי, וְשָׁמָּה קִבְרֹתַי אֵת לָאָה. מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמַּעֲרָה אֲשֶׁר בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי חֵת. (בראשית מט, כט-לב)

משהו רב משמעות נרמז כאן. אלמלא כן, לשם מה שוב הפרטנות הזאת? הרי אנו כבר יודעים היכן השדה ומי קנה אותו.

מיד לאחר הסיפור על קניית השדה אנחנו קוראים: "וְאֲבֹרָהם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים, וְהוּא בֵרַךְ אֶת אֲבֹרָהם בְּכָל" (בראשית כד, א). שוב, כמו בפתח הפרשה, אוזנינו מזהות את צלצולו המוכר של סוף מעשה, של סיכומם של חיים; ושוב הציפייה הזו מופרת, ואנו מוצאים את עצמנו מלווים את אברהם לעוד פרץ של עשייה. היוזמה הפעם היא מציאת כלה ראויה לבנו יצחק, שכבר מלאו לו 37 שנים לפחות. אברהם איננו משאיר שום דבר ליד המקרה. הוא אינו מדבר אל יצחק עצמו אלא אל עבדו הנאמן, ומנחה אותו ללכת "אֶל אֶרְצֵי וְאֶל מוֹלְדֹתַי" ולמצוא שם את האישה המתאימה,

כזו שתחלוק עם יצחק אמונה ואורחות חיים משותפים. אברהם אינו קובע שהכלה צריכה להיות קרובת משפחתו, אך נראה שזו ההנחה המרחפת ברקע השיחה.

כמו בקניית השדה גם כאן, מהלך האירועים מתואר בפרטנות שאינה מצויה ברוב סיפורי התורה. כל חילופי הדברים מתועדים. דרך סיפור זו מנוגדת תכלית ניגוד לסיפור עקידת יצחק. שם, כמעט שום דבר אינו אמור. לא מחשבותיו של אברהם, לא רגשותיו של יצחק. ואילו כאן הכול נאמר. שוב, הסגנון הספרותי מפנה את תשומת לבנו לחשיבותו של המתרחש, בלי לומר לנו מהי בעצם.

ההסבר לכך פשוט ובלתי צפוי. לאורך חייהם של אברהם ושרה, ה' הבטיח להם שוב ושוב שני דברים: ילדים וארץ. הבטחת הארץ (כגון "קום הַתְּהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְפָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לְךָ אֶתְנַנָּה"; בראשית יג, יז) חוזרת לא פחות משבע פעמים. הבטחת הזרע נאמרת ארבע פעמים. צאצאי אברהם יהיו "גוי גדול" (יב, ב), רבים "כְּעַפְרַת הָאָרֶץ" (יג, טז) ו"כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם" (כב, יז). אברהם יהיה לא רק אביה של אומה אחת, אלא "אב הַמּוֹן גּוֹיִם" (יז, ה).

למרות כל זאת, כאשר שרה מתה אין לאברהם אפילו אמה על אמה של קרקע משלו, ויש לו רק ילד אחד הממשיך את בריתו עם אלוהים, יצחק, שעוד לא התחתן. שום הבטחה לא הוגשמה. עתה מוכן לנו הפירוט יוצא הדופן בשני הסיפורים המרכזיים של פרשת חיי שרה, סיפור קניית השדה וסיפור חיפוש האישה ליצחק. שתי ההבטחות הגדולות מתחילות להתגשם, והתורה מאטה את העלילה כדי שלא נחמיץ את הלקח הכרוך באופן התגשמותן.

ה' מבטיח, אבל אנחנו צריכים לפעול. ה' מבטיח לאברהם את הארץ, אבל הוא צריך לקנות את שדהו הראשון. ה' מבטיח לאברהם צאצאים רבים מספור, אבל לשם כך אברהם צריך לדאוג שבנו יתחתן, ושיתחתן עם אישה שתחיה איתו את חיי הברית – כך שיהיו לו, בלשון ימינו, נכדים יהודים.

ה' מבטיח, אבל מקיים ביחד איתנו. בריאת העולם הייתה מעשה של צמצום: ה' פינה מקום לעולם. בבריאת האדם הוא הצטמצם כדי לפנות מקום לחופש הבחירה של האדם. בעצם הצמצום הזה הוא נתן לנו אחריות; ורק על ידי יישומה אנחנו מגיעים למלוא מעמדנו כבני אדם. אלוהים הציל את נח מהמבול, אך כדי שזה יקרה נדרש נח לבנות תיבה. הוא נתן לעם ישראל את ארץ ישראל, אך כדי לקבל אותה עם ישראל צריך להילחם. אלוהים נותן לנו את הכוח לפעול, אבל את המעשה צריכים לעשות אנחנו. מה שמשנה את העולם, מה שמגשים את ייעודנו, איננו מה שה' עושה לנו, אלא מה שאנו עושים בשבילו.

את זאת מבינים מנהיגים. ועל כן היה אברהם למנהיג הראשון בעם ישראל. מנהיגים לוקחים אחריות כדי ליצור את התנאים שיאפשרו את התגשמות מטרותיו של ה'. הם אינם סבילים כי אם פעילים – אפילו בזקנתם, כמו אברהם בפרשת השבוע. הנה, בהמשך הפרשה נקרא להפתעתנו כי לאחר פטירת שרה נשא אברהם אישה אחרת והוליד איתה עוד שמונה ילדים. בפי הפרשנים הסברים רבים מה בא דיווח זה ללמדנו (יותר מכול נראה שסיפור זה מסביר כיצד אברהם נעשה "אב הַמּוֹן גּוֹיִם") – אך ודאי שאפשר ללמוד מכך שאברהם נשאר בגילו המתקדם צעיר, כמו משה שבהיותו בן מאה ועשרים "לא כְּהָתָה עֵינָו וְלֹא נָס לְחַה" (דברים לד, ז). הפעלתנות אמנם צורכת אנרגיה, אבל

היא מטעינה אותנו באנרגיה. כמה שונה זקנתו המביישת של נח מזקנתו של אברהם!

אבל הלקח החשוב ביותר הוא אולי שהבטחות גדולות – ארץ, ילדים לאין ספור – מתממשות באמצעות התחלות קטנות. מנהיגים מתחילים בחזון גדול לעתיד, אבל הם גם יודעים שהמסע מכאן עד ליעד ארוך. זה מסע של צעד אחר צעד, מעשה אחר מעשה, יום אחר יום. אין בו קפיצת דרך, וגם אילו הייתה מוטב לה שלא הייתה. הישגיה ידמו לקיקיון של יונה הנביא: בן לילה יהיו ובן לילה יאבדו. אברהם קנה רק שדה קטן, והוליד רק בן אחד שימשיך את בריתו. אבל הוא לא התלונן על כך שלא קיבל את כל מה שהובטח לו, אלא הלך לעולמו שלו ושבע רצון. כי הוא התחיל. כי הוא השאיר לדורות העתיד תשתית שיוכלו לבנות על גביה. שינוי גדול הוא תמיד פרי עבודתם של כמה דורות. איש מאתנו לא יזכה לראות בחייו את מלוא הפירות של עמל דורנו.

מנהיגים רואים את היעד, מתחילים במסע, ומטפחים להם ממשיכים. די בכך כדי להטעין את חייהם באלמוות.